

Concerttoelichting

Adams dirigeert Adams

vr 11 oktober 2024 • 20.15 uur

PROGRAMMA

dirigent **John Adams**
vocalisten **Dārta Liepiņa, Jasperina Verheij,**
Silvija Emilija Suna, Famke Voshol

Louis Andriessen (1939–2021)
De Staat (1972–1976)

pauze

John Adams (1947)
Harmonielehre (1985)
• First Movement
• The Anfortas Wound
• Meister Eckhardt and Quackie

Einde concert circa 22.15 uur

Vorige uitvoeringen door ons orkest:
Andriessen *De Staat: eerste uitvoering*
Adams *Harmonielehre: nov 2017,*
dirigent Roberto Trevino

Een uur voor aanvang van het concert geeft Michel Khalifa een inleiding op het programma, toegang € 7,50. Kaartjes zijn aan de zaal te verkrijgen tegen pinbetaling. Voor Vrienden is de inleiding gratis.

Cover: Foto Katelyn Greer

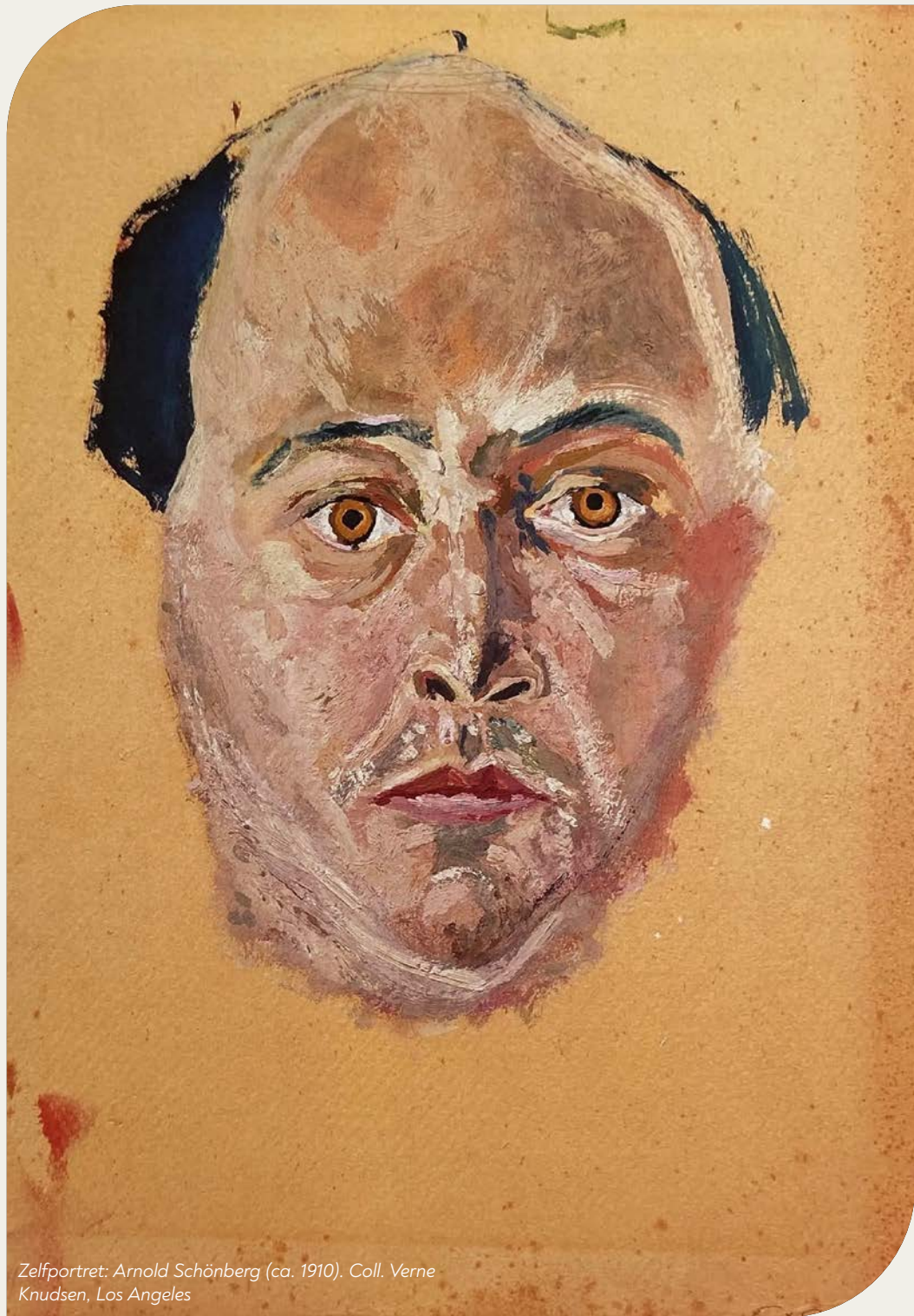

Plato's academie (fragment): mozaïek uit het huis van Titus Siminius Stephanus in Pompeii, ca. 1ste eeuw. Coll. Nationaal Archeologisch Museum Napels.

Zelfportret: Arnold Schönberg (ca. 1910). Coll. Verne Knudsen, Los Angeles

Woede en harmonie

‘*De Staat* van Louis Andriessen is het enige werk van een ander dat ik graag zelf gecomponeerd zou hebben’, aldus John Adams. Hij kwam op het spoor van Andriessen via Edo de Waart, destijds dirigent van het San Francisco Symphony Orchestra waarvoor Adams zijn *Harmonielehre* componeerde.

Het is niet verwonderlijk dat Adams enthousiast was over de muziek van zijn collega. Hoewel er tussen beide werken tien jaar tijd en een oceaan ligt, zijn er opmerkelijke verwantschappen te ontdekken. En beide werken worden beschouwd als de doorbraak van de eigen stijl van de componist.

Revolte

Aan het eind van de roerige jaren zestig kwam Louis Andriessen tot de conclusie dat de muziek weer midden in de maatschappij moest gaan staan, weg uit de concertzaal, het bastion van de bourgeoisie. Niet lang na de Parijse studentenrevolte en de Praagse lente kraaide ook in Amsterdam het oproer. Jonge componisten die later bekend zouden worden onder de naam Notenkrakers verstoorden met ratels en knijpkickers een concert in het Concertgebouw, de programmering zou te weinig aandacht besteden aan hedendaagse muziek. Dat was nog maar het begin, want als het aan Andriessen lag, ging de hele muziekpraktijk op de schop. Het moest

allemaal veel democratischer; de musicus was niet langer een notenslaaf die gedwee speelde wat de oppermachtige dirigent hem voorzette, ook al bliefde hij het niet. Musici hoorden naast de componist inspraak te krijgen in de muziek. Alleen dan konden ze – net als jazzmusici – spelen met ziel en zaligheid.

Staatsgevaarlijk

Tijdens deze turbulente periode, waarin Andriessen met zijn ensemble De Volharding op straat en bij demonstraties in binnen- en buitenland speelde, maakte hij de eerste schetsen voor *De Staat*. De titel verwijst naar een tekst van Plato, waarin de Griekse filosoof beschrijft welke instrumenten en toonladders een slechte invloed op mensen hebben en dus geweerd dienen te worden uit de ideale maatschappij. Andriessens muziek stelde de beweringen van Plato ter discussie. Hij geloofde helemaal niet dat muziek dergelijke invloed kan hebben. ‘Was het maar waar dat muzikale vernieuwing staatsgevaarlijk is,’ verkondigde de componist meermalen. Na het beukende koper aan het begin, in het midden en aan het eind van *De Staat* worden citaten uit Plato’s tekst gezongen door vier vrouwenstemmen – een kwartet dat doet denken aan de Griekse vrouwenbeelden die als pilaren een bouwwerk stutten. Hoewel versterkt, om tegen het ensemble op te kunnen, zijn de Griekse woorden niet te verstaan. Elke stem in het ensemble gaat met een stampvoetend spervuur van noten tegen Plato in, ook de luisteraars

achterin de zaal moeten overtuigd worden. Afgezien van kleine verwijzingen (zoals het gebruik van hobo en harp) is er niets Grieks aan de muziek. Andriessen liet zich inspireren door jazz, zijn favoriete componist Stravinsky en door het minimalisme, de Amerikaanse muziekstroming waarin de herhaling van patronen een belangrijke rol speelt. Hij zocht naar een muzikale taal die meer mensen aansprak dan de strenge abstractie van de avant-garde, maar het mocht ook niet te zoetgevooid klinken. Andriessen was woedend op Plato en dat is in de muziek te horen.

Verlicht jatwerk

Waar Andriessen in de aanloop naar *De Staat* de straat op ging, sloot Adams zich voor het componeren van *Harmonielehre* op in zijn studio. Begin jaren 1980 was hij composer-in-residence bij het San Francisco Symphony Orchestra, maar anderhalf jaar kreeg hij geen noot op papier. De deadline voor het toegezegde orkestwerk kwam steeds dichterbij en paniek sloeg toe. Arnold Schönberg, die hem sinds zijn tienerjaren fascineerde maar ook intimideerde, doorbrak de impasse. In een terugkerende droom kwam Schönberg hem tegemoet op een donker bospad en greep een van de baby's die Adams op de arm droeg. De getergde componist interpreteerde de droom als het afpakken van het tonale systeem. Met *Harmonielehre* – vernoemd naar Schönbergs muziektheoretische standaardwerk – herbevestigde Adams de kracht van de tonaliteit. De zoektocht naar harmonie hoor je terug in de muziek, die eindigt in een overweldigend majeur akkoord. Net als Andriessen keerde ook Adams zich af van de Europese avant-garde die zijn studietijd gedomineerd had. Ook Adams kon niet met zijn rug naar het verleden staan en putte uit allerlei muziekstijlen. In *Harmonielehre* combineerde hij de chromatische harmonieën

uit het eind van de negentiende eeuw met de ritmische formules van het minimalisme. Je hoort er Wagner (de titel van het tweede deel, 'The Amfortas Wound', verwijst naar Wagners opera *Parsifal*), Debussy, Mahler, Sibelius en de vroege Schönberg in terug, 'verlicht jatwerk' zoals Adams het zelf noemde. *der Maler* ging in de ban.

Andriessen was woedend op Plato en dat is in de muziek te horen.

Maximalisme

Het eerste deel van het werk werd ingegeven door een andere droom: vanaf de brug over de San Francisco Bay ziet Adams een olietanker oprijzen uit het water om als een Saturnus-raket verticaal de lucht in te schieten. Kort na die droom vond hij in zijn studio de openingsakkoorden van *Harmonielehre*, alsof ze daar op hem lagen te wachten. Het leek of de sluisen na anderhalf jaar opengingen, zo stroomden de noten uit zijn pen. Bij het meer etherische begin van het derde deel, met de merkwaardige titel 'Meister Eckhardt and Quackie' hoort weer een ander droombeeld. Adams zag de middeleeuwse mysticus door de ruimte zweven, met op zijn schouder een vrolijk minimensje, zijn vier maanden oude dochter Emily, bijgenaamd Quackie. Het was dirigent Edo de Waart die Andriessen in San Francisco introduceerde en – in 1983 – Adams in Nederland. Sindsdien worden ze vaak in één adem genoemd als vertegenwoordigers van het 'minimalisme', hoewel geen van beiden dogmatisch die stroming volgde. Bij Andriessen was het slechts een van de vele stijlen waar hij uit putte, hij zag zichzelf daarom eerder als 'maximalist'.

Carine Alders

Louis Andriessen over De Staat

Ik schreef *De Staat* als een bijdrage in het debat over de verhouding tussen muziek en politiek. Veel componisten zien hun werk als iets dat op de een of andere manier boven sociale invloeden staat. Ik ben het daar niet mee eens. De manier waarop je muzikaal materiaal arrangeert, de technieken die je gebruikt en het soort instrumenten waar je voor schrijft worden grotendeels gedetermineerd door je eigen sociale achtergrond en luisterervaring, en de beschikbaarheid van financiële ondersteuning. [...]

Ik heb passages van Plato gebruikt om deze punten te verduidelijken. Zijn tekst is politiek omstreden, om niet te zeggen volstrekt achterhaald: iedereen kan zien hoe absurd Plato's stelling is dat de mixolydische modus verboden zou moeten worden omdat die een schadelijk effect zou hebben op de karakterontwikkeling.

Mijn tweede reden om *De Staat* te schrijven is in directe tegenspraak met de eerste: ik betreur het feit dat Plato ongelijk had. Was het maar waar dat muzikale vernieuwing de wetten van de staat zou kunnen veranderen!

Foto: Donemus

Foto: Sima Dehgani

John Adams • dirigent

Geboren: Worcester, Verenigde Staten

Studie: directie en compositie aan Harvard University bij Leon Kirchner, David del Tredici, Roger Sessions

Prijzen: Erasmusprijs (2019); Pulitzer Prize (2003) voor *On the Transmigration of Souls*; Pulitzer Prize for Music Finalist for *Century Rolls* (1998); Grawemeyer Award (1995)

Eredoctoarte: Harvard, Yale, Northwestern University, Cambridge University, Juilliard School of Music, Royal Academy of Music
Gastdirectie: Berliner Philharmoniker, Koninklijk Concertgebouworkest, London Symphony Orchestra, Wiener Symphoniker, Los Angeles Philharmonic, orkesten van Seattle, Cincinnati, Atlanta, Toronto

Orkestwerken: Harmonielehre (1984), Violconcert (1993), Naïve and Sentimental Music (1997-98), Absolute Jest (2012), Frenzy (2023)

Opera's: Nixon in China (1985), The Death of Klinghofer (1992), Doctor Atomic (2004), Girls from the Golden West (2017)

Debuut Rotterdams Philharmonisch: 2021

Agenda

do 17 oktober 2024 • 20.15 uur
vr 18 oktober 2024 • 20.15 uur
zo 20 oktober 2024 • 14.15 uur

dirigent **Stanislav Kochanovsky**
Tsjajkovski Derde suite
Rimski-Korsakov Sheherazade

vr 1 november 2024 • 20.15 uur
zo 3 november 2024 • 14.15 uur

dirigent **Stéphane Denève**
piano **Marie-Ange Nguci**
Boulanger D'un matin de printemps
Saint-Saëns Tweede pianoconcert
Ravel/Visman Gaspard de la nuit
(wereldpremière)
Stravinsky De vuurvogel (suite 1919)

do 7 november 2024 • 20.15 uur
vr 8 november 2024 • 20.15 uur

dirigent **Tarmo Peltokoski**
cello **Truls Mørk**
Saariaho Ciel d'hiver
Sjostakovitsj Tweede celloconcert
Sibelius Eerste symfonie

wo 13 november 2024 • 19.30 uur
do 14 november 2024 • 19.30 uur
vr 15 november 2024 • 19.30 uur
za 16 november 2024 • 13.30 en
19.30 uur

zo 17 november 2024 • 13.30 uur
Desplat Harry Potter and the Deathly
Hallows 2

Help ons met uw review

Hebt u een momentje? U helpt ons door een Google review achter te laten. Het kost u één minuut: scan de onderstaande QR-code en laat weten wat u van ons orkest vindt. Dank u wel!

Orkestleden

Chef-dirigent

Lahav Shani

Eredirigent

Yannick Nézet-Séguin

Vaste gastdirigent

Tarmo Peltokoski

Eerste viool

Marieke Blankestijn,
concertmeester
Quirine Scheffers
Hed Yaron Meyerson
Saskia Otto
Arno Bons
Rachel Browne
Maria Dingjan
Marie-José Schrijner
Noëmi Bodden
Petra Visser
Sophia Torrenga
Hadewijch Hofland
Annerien Stuker
Alexandra van Beveren
Marie Duquesnoy

Tweede viool

Charlotte Potgieter
Frank de Groot
Laurens van Vliet
Elina Staphorsius
Jun Yi Dou
Bob Bruyn
Eefje Habraken
Maija Reinikainen
Babette van den Berg
Melanie Broers
Tobias Staub
Sarah Decamps

Altviool

Anne Huser
Roman Spitzer
Galahad Samson
José Moura Nunes
Kerstin Bonk
Janine Baller

Francis Saunders
Veronika Lénártová
Rosalinde Kluck
León van den Berg
Olfje van der Klein
Jan Navarro

Cello

Emanuele Silvestri
Joanna Pachucka
Daniel Petrovitsch
Mario Rio
Eelco Beinema
Carla Schrijner
Pepijn Meeuws
Yi-Ting Fang

Contrabas

Matthew Midgley
Ying Lai Green
Jonathan Focquaert
Robert Franenberg
Harke Wiersma
Arjen Leendertz
Ricardo Neto
Javier Clemen Martínez

Fluit

Juliette Hurel
Josphine Olech
Manon Gayet

Fluit/piccolo

Beatriz Da Baião

Hobo

Karel Schoofs
Anja van der Maten

Hobo/althobo

Ron Tjhuis

Klarinet

Julien Hervé
Bruno Bonansea
Alberto Sánchez García

Klarinet/ basklarinet

Romke-Jan Wijmenga

Fagot

Pieter Nuytten
Lola Descours
Marianne Prommel

Fagot/ contrafagot

Hans Wisse

Hoorn

David Fernández Alonso
Felipe Freitas
Wendy Leliveld
Richard Speetjens
Laurens Otto
Pierre Buizer

Trompet

Alex Elia
Adrián Martínez
Simon Wierenga
Jos Verspagen

Trombone

Pierre Volders
Alexander Verbeek
Remko de Jager

Bastrombone

Rommert Groenhof

Tuba

Hendrik-Jan Renes

Pauken/slagwerk

Danny van de Wal
Ronald Ent
Martijn Boom
Adriaan Feyaerts

Harp

Charlotte Sprenkels